

**ANIMAL SYMBOLS IN THE CEREMONIAL TEXTS OF THE CAROLING CUSTOMS  
IN ALMĂJ VALLEY, CARAȘ-SEVERIN COUNTY**

**Maria Vâtcă, PhD Student, University of the West, Timișoara**

*Abstract: The aim of this study is to examine a few animal symbols, that are found in the ceremonial texts (carols, Christmas carols) which belong to the caroling customs practiced during the winter holidays, referring to Almăj Valley, Caraș-Severin County.*

*Among these, a significant occurrence have the following: the sheep, the pig, the cows, while others, such as the frog, the horse, the lion, the raven appear once at most in the texts above-mentioned.*

*Noteworthy is the fact that some of them are used solely as terms of comparison to describe certain features of the characters that are involved in the stories or features of the secondary figures who accompany the main hero. Generally, their presence in the Christmas lyrical creations is faithful to the biblical text (for example, the sheeps and the cows mentioned in the episode of Christ's birth) and, in the same time, it coincides with the symbols belonging to the Romanian mythological bestiary.*

**Keywords:** *bestiary, traditional culture, symbol, caroling, Almăj Valley*

Valea Almăjului<sup>1</sup> a conservat, din perspectivă etnofolclorică, o serie de elemente specifice tradițiilor devenite populare, printre care se numără și cele caracteristice obiceiurilor de iarnă. Ele au un caracter sincretic și sunt cuprinse într-o perioadă numită *anul mic* sau *bere*, o adevărată „perioadă cosmogonică”, marcată de un șir de momente festive care încep cu ziua de 24 decembrie – zi cunoscută și sub numele de Ajunul Crăciunului – și se încheie în 7 ianuarie – când se prăznuiește Sfântul Ion<sup>2</sup>. Toată perioada reprezintă, practic, o prefigurare a întregului an viitor. Aceste zile alcătuiesc ciclul festiv de iarnă, unul dintre cele mai importante și bogate cicluri sărbătorești tradiționale în manifestări folclorice. Dintre ele amintim colindatul, un complex ceremonial ce include, pe lângă acte și gesturi rituale, formule magice, urări de sănătate, măști ori dansuri reprezentative, și texte specifice (cântate sau strigate). „Ca formă de manifestare, colindul este un cântec ceremonial, încadrat sau neîncadrat – în funcție de zonă – într-un scenariu cu caracter unitar”<sup>3</sup>.

\*

**Animalul**, ca arhetip, este un simbol al forțelor cosmice, spirituale ori materiale<sup>4</sup>, reprezentând, totodată, și instinctul ori „straturile profunde ale inconștientului și ale conștientului”<sup>5</sup>. Creațiile din sfera culturii tradiționale românești se caracterizează printr-o

<sup>1</sup> Acest areal, care cuprinde 16 localități, este cunoscut și sub numele de *Țara Almăjului, zona Almăjului, Almăjul*, fiind situat în partea de sud-est a actualului județ Caraș-Severin.

<sup>2</sup> Otilia Hedeșan, *Lecții despre calendar*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 41-42.

<sup>3</sup> Ovidiu Papană, *Colinda în Mehala: o restituire necesară*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2004, p. 43-44.

<sup>4</sup> Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 1, A-D, București, Editura Artemis, 1995, p. 101.

<sup>5</sup> Id., *ibid.*, p. 101.

diversitate remarcabilă de animale fabuloase, care își însușesc o serie de acțiuni supraomenești.

În demersul de față vom face o prezentare succintă a câtorva dintre personajele zoomorfe integrate în colindele din zona Almăjului; nu ne vom referi la simbolurile întâlnite în jocurile cu măști (capra, brezaia) întrebuițate în anumite manifestări din perioada în discuție. Totodată, menționăm că studiul nu poate fi exhaustiv din cauza faptului că unele texte s-au pierdut, altele – deja culese – sunt incomplete, modificate, nemaifiind cunoscută forma lor originală, iar altele urmează a fi redescoperite în viitoare anchetele de teren.

În urma analizării textelor specifice colindatului din Valea Almăjului, ca o particularitate, se remarcă lipsa leului ori a cerbului, ca personaje centrale ale unor colinde cunoscute din alte zone ale spațiului folcloric românesc. După cum au arătat cercetătorii, colinda cerbului se încadrează în categoria celor profesionale – constituite într-un corpus „diversificat de tipuri și variante”<sup>6</sup> –, ce prezintă în semantica sa eroismul vânătorului tânăr sau asocierea cu ideea căsătoriei<sup>7</sup> (vânarea cerbului constituie „o etapă necesară a riturilor de trecere nupțiale prin care mirele să-și dovedească bărbăția”<sup>8</sup>). În unele variante, cerbul este cel care face stricăciuni, iar tânărul colindat (gazda) se luptă cu el și îl aduce prins în sat / în comunitate. La fel este și motivul prinderii leului în anumite colinde (din Transilvania): se dă de veste despre ivirea unui leu care trebuie prins, iar flăcăul colindat este transpus în ipostaza voinicului ce învinge leul „în luptă dreaptă”, coborându-l în sat „legat ca un cățel”<sup>9</sup>.

**OAIA, MIELUL.** Oaia este cunoscută ca fiind printre primele animale domestice din istoria umanității, un simbol solar, unul dintre cele mai blânde animale, reprezentându-le pe cele domestice, în opoziție cu lupul – simbolul animalelor sălbatice. În cultura tradițională românească, datorită prezenței ei atât în ritualurile de trecere, cât și în sfera portului popular, oaia reprezintă un animal aproape sfânt, „un arhetip în înțelesul deplin al acestui concept cultural”<sup>10</sup>. De asemenea, în gândirea mitico-simbolică, oaia domestică este simbolul scrierii, fapt redat mai ales în cimilitura autohtonă<sup>11</sup>. În mentalul tradițional există credința că, dacă în calea cuiva iese un miel sau o oaie, este semn de noroc<sup>12</sup>.

Într-un colind din Bozovici (ce include elemente de bocet și baladă), personajul central Iisus Hristos este identificat de către colindători printr-o serie de simboluri ce amintesc de balada *Miorița* (fiindu-i conferite atributele de păstor): „*Leroloi*, Noi că l-am vădzutî / *Leroloi*, Joi dă giminiat, / *Leroloi*, Pă roauă, pă șiață, / *Leroloi*, Pă roauă dăscuț, / *Leroloi*, Pă brumă-ncălțatî / *Leroloi*, (N) poarta Iuziiei / *Leroloi*, Fluieriel zăcîndî, / *Leroloi*, **Oiile** strîgînd.”<sup>13</sup>. Remarcăm imaginea păstorului prototipic din spațiul autohton, ancestral, care strânge turma, alături de un instrument specific ocupației păstorești – fluierul.

<sup>6</sup> Silvia Chițimia, *Eclesiologie și taină în colindele de cerb*, în Irina Ilie (red.), *Emologica*, București, Editura Paideia, 2002, p. 190.

<sup>7</sup> Id., *ibid.*, p. 190.

<sup>8</sup> Ovidiu Bîrlea, *Folclorul românesc*, volumul I, București, Editura Minerva, 1981, p. 367.

<sup>9</sup> Id., *ibid.*, p. 318.

<sup>10</sup> Ivan Evseev, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, Timișoara, Editura Învierea, 2007, p. 417.

<sup>11</sup> Id., *ibid.*, p. 417-418.

<sup>12</sup> Victor Aga, *Simbolica biblică și creștină. Dicționar enciclopedic (cu istorie, tradiții, legende, folclor)*, ediția a II-a, Timișoara, Editura Învierea, 2005, p. 263.

<sup>13</sup> Nicolae Ursu, *Cântece și jocuri populare românești din Valea Almăjului (Banat)*, București, Editura Muzicală, 1958, p. 166. Precizăm că, în lucrarea de față, redarea fonetică a textelor este aproximativă, cu respectarea scrierii cu *î* a textelor culese de Nicolae Ursu.

Într-unul dintre colindele din Valea Almăjului, pe care l-am cules, în urma anchetelor, din localitatea Putna, acest animal este amintit ca aflându-se în grajdul unde S-a născut Iisus: „Măi târzău află apoi / un mic grajd de vite, **oi** / ș-o născut pră fân uscat / pră Iisus, Mare-Mpărat.”<sup>14</sup>. Aceste animale apar și într-un text cu circulație în mai multe localități: „Mare minune s-arată / În Vifleem astă dată / De îngeri și de păstori, / Păcurarii de la **oi** (bis).”<sup>15</sup>.

Mielul este cunoscut, în general, ca fiind animalul de sacrificiu, simbolizând puritatea, blândețea, inocența sau simplitatea<sup>16</sup>. Pe lângă aceste semnificații, în concepția creștină, mielul constituie și unul dintre simbolurile fundamentale ale lui Iisus Hristos, Cel care, prin sacrificiul Său, preia toate păcatele lumii. El mai prefigurează și sufletul (credincios al) oamenilor<sup>17</sup>.

În funcție de culoarea sa, prezența mielului în creațiile tradiționale poate fi benefică sau malefică<sup>18</sup>. Întreaga simbolistică a mielului este strâns legată de cea a oii. De-a lungul timpului, cercetătorii au adus o serie de argumente din sfera etnografiei ori a folclorului care „atestă caracterul de totem și sacralitatea acestui animal în spațiul carpato-danubiano-pontic”<sup>19</sup> (de pildă, *Miorița* sau metamorfozarea unor eroi din basme în miei). El întruchipează biruința (ciclică a) vieții asupra morții, funcție arhetipală ce-l relevă ca „victimă propitiatorie prin excelență, cel care trebuie sacrificat spre a-ți asigura propria mântuire”<sup>20</sup>. Acest animal apare în colinda cântată de copii în Valea Almăjului, întrebuintată la sfârșitul secolului trecut exclusiv în colindatul practicat de ei în dimineața de Ajun: „Bună zâua lu’ Ajun, / că-i mai bună-a lu’ Crăciun, / că-i cu **miei**, / cu purcei”<sup>21</sup>.

**PORCUL (PURCELUL, SCROAFA)**. În creațiile de factură populară (mai ales în basme), porcul / purcelul apare ca simbol zoomorf al astrului zilei, în strânsă legătură și cu preparatele din porc date de pomană pentru a avea lumină pe lumea cealaltă, fiind considerat înșă și animal augural, de prevestire a vremii, a bogăției și a fericirii<sup>22</sup>. În opoziție cu acestea, în popor există credința că, dacă cineva întâlnește un porc (sau un iepure), este semn de nenorocire<sup>23</sup>.

În unele culturi, scroafa (cu purcei) este simbolul belșugului, dar, în general, ea reprezintă fecunditatea, abundența, fiind alăturată, ca simbol, vacii<sup>24</sup>. În contextul de față, având în vedere că e o importantă sursă de hrană, în cutume asociindu-se perioadei Crăciunului, sacrificarea porcului în ziua de Ignat, în preajma solstițiului de iarnă<sup>25</sup>, trimite la ideea de bunăstare, de belșug.

Ca personaje zoomorfe, simboluri ale bogăției, ele sunt amintite în textele din obiceiul colindatului: „Bună zâua lu’ Ajun, / că-i mai bună-a lu’ Crăciun, / că-i cu miei, / cu **purcei**, /

<sup>14</sup> Stana Zăvoian, 83 de ani, localnică, Putna, născută la Globu-Craiovei.

<sup>15</sup> Florina-Maria Băcilă, 36 de ani, profesoară, Timișoara, originară din Dalboșeț.

<sup>16</sup> Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 367.

<sup>17</sup> Victor Aga, *op. cit.*, p. 241.

<sup>18</sup> Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 367.

<sup>19</sup> Id., *ibid.*, p. 368.

<sup>20</sup> Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 2, *E-O*, București, Editura Artemis, 1995, p. 299.

<sup>21</sup> Nicolae Andrei, 63 de ani, profesor, Bănia, născut la Prilipeț.

<sup>22</sup> Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 493.

<sup>23</sup> Victor Aga, *op. cit.*, p. 263.

<sup>24</sup> Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 3, *P-Z*, București, Editura Artemis, 1995, p. 120-121 și p. 215.

<sup>25</sup> Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 493.

să mâncăm carnea de pe ei”<sup>26</sup>; într-un text din Bozovici, aceste vietăți se află sub directă ocrotire divină: „*Leroloi*, Fiuleț păzășcie, / *Leroloi*, Și copilu mamăi, / *Leroloi*, Și vițalu-n vacă, / *Leroloi*, Și **purșielu-n scroafă**, / *Leroloi*, Și puiu-n ghioacă.”<sup>27</sup>.

De altfel, preparatele din porc sunt specifice acestei perioade, printre cele tipice zonei numărându-se „borândăul” – specialitate preparată din bucăți de carne tocată, fiartă cu făină de porumb și / sau de grâu, usturoi, uneori și cu oțet de prună<sup>28</sup>.

Este cunoscut faptul că, de Ignat (sărbătoare prăznuită în ziua de 20 decembrie), în casele gospodarilor se practică tăierea porcului – ritual respectat în spațiul tradițional. De obicei, în Almăj, această practică se face și înaintea zilei de Ignat, dar ea reprezintă ultima dată la care se mai taie porcul, deoarece numai așa pot fi pregătite la timp bucatele tradiționale și alimentele rituale pentru sărbătorile de iarnă. La Pătaș, se obișnuia tăiatul porcului în această zi sau în cea de Ajun (24 decembrie)<sup>29</sup>. Obiceiul este ținut cu precădere de femeile din casă, care au anumite restricții de la munci precum spălatul rufelor, torsul, cusutul, în credința că, dacă se fac totuși aceste lucrări, se va chema răul peste casă. În unele locuri se crede că în această zi sau în seara din ajunul ei<sup>30</sup> trebuie spusă în mod obligatoriu *Povestea lui Ignat*, care circulă sub diferite forme. În urma anchetelor întreprinse până în prezent, nu am descoperit nicio variantă a poveștii.

În cultura tradițională, acest moment implică, în mod obligatoriu oferirea de pomană din bucatele obținute. În Almăj nu se dădea de pomană pentru cei răposați din produsele preparate în urma tăierii porcului; „pomana porcului” se oferea, totuși, celor ce ajutau, prietenilor sau vecinilor foarte apropiați ori altor membri ai familiei.

În ziua de Crăciun, după întoarcerea de la slujba ținută la biserică, se ia masa în familie. Bucatele sunt gătite în zilele premergătoare acestui praznic. În Valea Almăjului se obișnuiește prepararea a cel puțin patru feluri de mâncare: un aperitiv (salată de boeuf), supă de pasăre, sarmale, friptură („ciganie” – carne proaspătă de porc prăjită în tigaie, cu varză murată sau cârnați și „crame” – jumări) și prăjituri (cremeș – „crempită” și cornulețe – „chifeli”).

La Anul Nou, în casele almăjenilor, se consumă același tip de preparate culinare precum cele din ziua Crăciunului. Tot în această dată (ziua Sfântului Vasile, sărbătorit la 1 ianuarie), în Banat se crede că gospodinele trebuie să țină datina de a fierbe, în mod obligatoriu, un cap de porc sau de purcel, pentru a avea spor în casă; în această zi e interzisă cu desăvârșire carnea de pasăre (de găină) datorită faptului că ea „râșchie” tot înapoi, fapt pentru care, în casa unde se vor consuma astfel de bucate, lucrurile vor merge tot înapoi în anul ce vine<sup>31</sup>.

Unul dintre genurile de colindat „de tip profan” sau precreștin, cum l-au identificat cercetătorii, este *Vasilca*; alături de *Sorcova*, se leagă strâns de urările specifice de Anul Nou<sup>32</sup>. *Vasilca* este un obicei în care, de regulă, lăutarii (țigani) umblau, la fiecare casă, cu un cap de porc împodobit (cu diferite lucruri: măргеle, bețe), textul colindului referindu-se la

<sup>26</sup> Nicolae Andrei, 63 de ani, profesor, Bănia, născut la Prilipeț.

<sup>27</sup> Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 166.

<sup>28</sup> Vasile Popoviciu, *Monografia comunei Pătaș*. Ediție îngrijită de Ileana Crașovan, [f.l.], [f.e.], [f.a.], p. 49.

<sup>29</sup> Id., *ibid.*, p. 49.

<sup>30</sup> Otilia Hedeșan, *op. cit.*, p. 65.

<sup>31</sup> Id., *ibid.*, p. 111.

<sup>32</sup> Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare: studiu de folclor comparat*, București, Editura Minerva, 1983, p. 7-8.

bunăstarea gazdei<sup>33</sup>. În Muntenia, există situații de colindat în care colindătorii poartă anumite „mascoide” (artificiale sau naturale), ce reprezintă un cap de porc (substituind uneori mascoida de mistreț) ori „păpuși de câlți” („Vasilca” sau „Siva”), acestea fiind mascate și în ipostaze ludice (mireasă, păpușă)<sup>34</sup>. În urma anchetelor efectuate până în prezent, precum și a parcurgerii bibliografiei, nu am regăsit practicarea acestei obiceiuri în Valea Almăjului.

Porcul reprezintă și un simbol al tendințelor obscure, lăcomia, egoismul, ignoranța, dar și necurăția fizică sau morală (în concepția creștină, simbolizează păcatele și necurăția sufletească, nesațul, necumpătarea<sup>35</sup>).

**VITELE (VACA, BOUL, VIȚELUL).** Vaca este considerată un animal sacru, cu precădere la popoarele de agricultori<sup>36</sup>, care, de altfel, își socoteau și bogăția în funcție de numărul acestor animale pe care le dețineau<sup>37</sup>. Este simbol al belșugului, al bunăstării, dar și al fertilității, al fecundității, prefigurând „pământul hrănitor și zămislior”<sup>38</sup>.

În general, boul simbolizează bunătatea, forța liniștită, calmul, puterea de muncă sau de sacrificiu și este un ajutor prețios în munca omului de tip tradițional<sup>39</sup>.

În cadrul obiceiurilor de iarnă, întâlnim și colindatul cu plugul – unadintre vechile tradiții românești care se țin în seara de Anul Nou sau a Sfântului Vasile. În această practică, se folosește, de regulă, plugul tras de boi (se înjugă doi sau patru boi) sau de cai, însoțiți de instrumente precum bicele, buhaiul. Referitor la prezența acestui obicei în arealul studiat, nu ne putem pronunța, deoarece nu am întreprins anchete în toate localitățile zonei, iar în urma studierii lucrărilor consacrate acestui subiect nu am descoperit practicarea lui în Almăj.

În localitatea Pătaș (aparținând comunei Prigor), copiii și băieții („feciorii”) satului colindau pe la case cu următorul text: „Bună ziua lui Ajun, / Că-i mai bună-a lui Crăciun. / Vivo!”<sup>40</sup>. Mai exista aici obiceiul ce implică focul din vatră: unul dintre colindători intra în casa gazdei cu un băț în mână, „împărțea” cărbunii din vatră, zicând: „Atâtea oi, atâtea porci, atâtea **boi**, atâtea **vaci** ș.a.”<sup>41</sup>.

Într-o colindă din Bozovici ce se cânta în seara de Ajun, acest animal este amintit ca fiind ocrotit de Sfântul Ilie, alături de Pruncul Iisus, de copii în general, precum și de alte animale, ceea ce sugerează ideea de protecție a gospodăriei, în semn de bun augur: „*Leroloi*, Iliie, Ilii(e), / *Leroloi*, Trasnîeșcîe, plîsnîeșcîe, / *Leroloi*, Iuda prăpăgieșcîe, / *Leroloi*, Fiuleț păzășcîe, / *Leroloi*, Șî copilu mamăi, / *Leroloi*, Șî **vițălu-n vacă**”<sup>42</sup>.

Regăsim, de asemenea, prezența vitelor într-un colind din satul Putna, comuna Prigor – *Pogorât-au, pogorât*: „Măi târzău află apoi / un mic grajd de **vite**, oi / ș-o născut pră fân uscat / pră Iisus, Mare-Mpărat.”<sup>43</sup>. Tabloul descris redă atmosfera umilă a locului unde, potrivit scrierilor biblice, S-a născut Iisus Hristos.

<sup>33</sup> Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 493.

<sup>34</sup> Romulus Vulcănescu, *Măștile populare*, București, Editura Științifică, 1970, p. 128.

<sup>35</sup> Victor Aga, *op. cit.*, p. 295.

<sup>36</sup> Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Timișoara, Editura Amarcord, 2001, p. 22.

<sup>37</sup> J. D. Douglas, *Dicționar biblic*. Traducere de Liviu Pup și John Tipei, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura Cartea Creștină, 1995, p. 1340.

<sup>38</sup> Ivan Evseev, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, p. 630.

<sup>39</sup> Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 1, A-D, p. 201.

<sup>40</sup> Vasile Popoviciu, *op. cit.*, p. 49.

<sup>41</sup> Id., *ibid.*, p. 49.

<sup>42</sup> Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 166.

<sup>43</sup> Stana Zăvoian, 83 de ani, localnică, Putna, născută la Globu-Craiovei.

**ȘARPELE** este simbolul diavolului – fiind chipul pe care acesta l-a luat în grădina Edenului pentru a-i înșela pe primii oameni, Adam și Eva –, dar și al ispitirii la păcat<sup>44</sup>. În general, în textele ceremoniale specifice colindatului, el îl semnifică pe cel care a amăgit-o pe Eva să mănânce din pomul oprit, fapt pentru care strămoșii au fost alungați din Rai, loc rămas închis, inaccesibil omului, până la nașterea lui Iisus, eveniment care i-a redeschis calea, prin ridicarea păcatului strămoșesc. Aceste semnificații se desprind dintr-un text întâlnit în mai multe localități din zona Almăjului – *Praznic luminos*: „Raiul cel închis / azi iar s-a deschis, / **șarpelui cumplit** / capul s-a zdrobit”<sup>45</sup>, în care sunt descrise evenimentul recăștigării Edenului (pierdut prin păcatul săvârșit de strămoșii omenirii) și pedepsirea celui care i-a înșelat. Prezența adjectivului-atribut *cumplit* în vecinătatea substantivului menționat sugerează caracterul invincibil al duhului vrăjmaș până la întruparea lui Dumnezeu prin Iisus Hristos.

Într-un alt text, în descrierea lui Iisus, adaptată la cultura tradițională românească, acest personaj zoomorf constituie termenul de comparație pentru frâul calului eroului-inițiat, probabil în virtutea formei sale, conturând o imagine hiperbolizată, cu rolul de a o impune ca neobișnuită: „*Leroloi*, Frîuliețu lui, / *Leroloi*, Doi **șarpi** mari, **bălauri**.”<sup>46</sup>.

Înfrățit oarecum cu personajul în discuție, remarcăm prezența *balaurului*, animal specific mitologiei românești, „imaginat sub formă de reptilă, uneori cu aripi, cu gheare mari și puternice, având de obicei șapte capete din care țâșnesc limbi de flăcări și care se regenerează dacă nu sunt tăiate toate deodată. Nu se teme decât de Făt-Frumos”<sup>47</sup>. Este un „simbol arhetipal de mare persistență”, întruchipând „forțele haotice ale universului și instinctele primare, neîmblânzite ale omului”<sup>48</sup>, dar și răul universal, forțele obscure. Se regăsește în numeroase mituri ale popoarelor, sub diferite forme – ca zmeu, șarpe, dragon, bazilisc, leviathan – și cu diverse semnificații. Cea mai cunoscută formă a sa este aceea a unui șarpe uriaș, cu unul sau mai multe capete, aripi, gheare ascuțite, având puterea de a vărsa foc din gură. Prezintă și o latură pozitivă, benefică, fiind asociat fertilității, bogăției (e păzitorul comorilor), apei ori focului uranian<sup>49</sup>. În majoritatea miturilor, acesta este răpus de un erou, semnificând biruința binelui asupra răului.

În cele ce urmează, vom analiza ocurența câtorva nume de animale cu o prezență unică în colindele almăjene, redând și simbolurile lor. Menționăm că toate se regăsesc în descrierea Fiului Maicii Domnului – Iisus Hristos, prefigurare a eroului-inițiat pregătit pentru a înfrunta răul.

**BROASCA**. În imaginarul tradițional al poporului român, acest animal cunoaște diferite semnificații, adesea ele situându-se în antiteză: este cunoscut ca simbol al lunii, al ploii, al apelor cerești (orăcăitul broaștei prevestește ploile), având o simbolistică preponderent benefică; doar în perioada actuală este asociat urâteniei. Mai este cunoscut și ca simbol al mării ori al lăcomiei și al zgârceniei<sup>50</sup>.

Datorită faptului că trupul lui nu putrezește, acest animal acvatic, dar și htonian este considerat a fi binecuvântat de Dumnezeu: prin prezența sa în fântâni, apele acestora sunt curățate<sup>51</sup>. În acest sens este cunoscută o legendă creștină în care Maica Domnului, care se

<sup>44</sup> Victor Aga, *op. cit.*, p. 371.

<sup>45</sup> De regulă, aceste texte sunt cântate din anumite cărți bisericești și cunoscute pe scară largă de credincioși.

<sup>46</sup> Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 166.

<sup>47</sup> Rodica Chiriacescu, *Dicționar mitologic*, București, Editura Universitară, 2012, p. 48.

<sup>48</sup> Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, p. 19.

<sup>49</sup> Id., *ibid.*, p. 19.

<sup>50</sup> Victor Aga, *op. cit.*, p. 64.

<sup>51</sup> Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, p. 24.

tânguiește după Fiul ei, se întâlnește cu o broască ce o mângâie, istorisindu-i că și ea „avusese 9 fii mărișori și i-a călcat un țaran cu trăsura”; rugându-se Maicii, aceasta îi va putea dăruia alți fii. Astfel, Fecioara Maria a binecuvântat-o „să poată trăi oriunde pe apă și pe uscat, în pământ și chiar prin ziduri”, iar de va muri, să nu putrezească<sup>52</sup>.

În legătură cu cele precizate deja, remarcăm apariția numelui acestui animal într-o singură colindă-bocet din Almăj: „*Leroloi*, Chingulița lui, / *Leroloi*, Doauă **broașcie** stoarsă.”<sup>53</sup>, versuri care punctează elemente ce-L însoțesc pe Fiul Maicii Sfinte, printr-o comparație subînțeleasă ce descrie forma cingătorii.

**CALUL** reprezintă unul dintre animalele domestice cele mai răspândite îndeosebi în spațiul satului tradițional, cu o vastă simbolistică și mitologizare în cultura universală și românească (calul năzdrăvan e prieten devotat, îndrumător și sfătuitor al eroului). În folclorul autohton se remarcă prin aspectul htonian, în riturile de trecere sau în cele legate de fertilitate<sup>54</sup>, fiind prezent și în acelea de tip agrar.

Deoarece textul în care apare acest animal este în strânsă legătură cu leul, vom analiza și semnificațiile acestuia din urmă.

**LEUL**. Prin atributele sale – puternic, suveran –, e cunoscut ca simbol solar, regele animalelor, „încarnarea însăși a Puterii și a Înțelepciunii, a Dreptății”<sup>55</sup>. Totodată, este imaginea apărării și a vigilenței (există credința că acest animal doarme cu ochii deschiși<sup>56</sup>), un simbol al justiției, dar și al puterii de stăpânire. Specialiștii cataloghează ca fiind destul de curioasă prezența sa în colindele de flăcău, unii susținând ipoteza că el ar înlocui un alt animal sau leul carpatin (care ar fi existat în spațiul carpatic). Ca semn al zodiacului, leul prefigurează dragostea, ambiția, orgoliul, ceea ce poate completa ori justifica integrarea lui în colinde<sup>57</sup>.

În spațiul culturii tradiționale românești întâlnim leul ca personaj zoomorf, deși, ca specie animalieră, acesta nu este cunoscut pe teritoriul autohton, fiind un animal exotic. Adesea, în unele variante ale textelor ceremoniale, el este substituit zmeului, preluându-i atributele ori funcțiile, însă ca personaj cunoaște o libertate notabilă în ceea ce privește conferirea de simboluri, prezentând un caracter „tangent omonimului său din regnul animal”<sup>58</sup>. Unii specialiști sunt de părere că „preluarea «leului» ca un topos din bestiariile și folclorul Europei medievale” a fost favorizată și de latinitatea limbii române<sup>59</sup>.

Prezența acestui animal în colindele sau textele ceremoniale din zona Almăjului este singulară până la momentul actual al cercetării. Astfel, în descrierea lui Iisus, pe care Maica Domnului le-o face colindătorilor, în dorința de a-și afla Fiul, Acesta este înfățișat într-o manieră asemănătoare ciobanului moldovean din balada *Miorița*. Printre elementele definitorii pentru prototipul eroului, personajul în discuție, numit printr-un diminutiv, este asemănat cu puiul leului, ceea ce-i conferă atributele acestuia – neînfricat, puternic, dar și rapid: „*Leroloi*, **Călușălu** lui, / *Leroloi*, Puiu **leului**.”<sup>60</sup>.

**CORBUL**, ca personaj în creațiile de tip folcloric, cunoaște un simbolism de natură preponderent negativă, probabil și din cauza culorii sale negre sau a modului de hrănire, fiind

<sup>52</sup> Victor Aga, *op. cit.*, p. 64.

<sup>53</sup> Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 166.

<sup>54</sup> Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, p. 97.

<sup>55</sup> Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 2, *E-O*, p. 211.

<sup>56</sup> Victor Aga, *op. cit.*, p. 208.

<sup>57</sup> Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, p. 99.

<sup>58</sup> Monica Brătulescu, *Colinda românească*, București, Editura Minerva, 1981, p. 84.

<sup>59</sup> Id., *ibid.*, p. 82-84.

<sup>60</sup> Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 166.

cunoscut ca mesager al morții, ca simbol al perspicacității<sup>61</sup>. În folclorul românesc, această pasăre prevestește boala, moartea, ploaia sau viscolul, dar în unele basme apare adesea „ca un acolit al eroului solar”<sup>62</sup>.

Într-un text cules de Nicolae Ursu din localitatea Bozovici, pasărea este prezentă doar ca termen de comparație în descrierea trăsăturilor lui Iisus, ca prototip al eroului autohton (Făt-Frumos): „*Leroloi*, Sprînșienili lui, / *Leroloi*, Pana **corbului**”<sup>63</sup>. Prin alăturarea substantivului-atribut cu regentul *pană*, este sugerată ideea de superlativ absolut, cu privire la strălucirea unică, deosebită (particulară), a chipului personajului.

**PUIUL (DE PASĂRE).** În general, păsările sunt metafore universale ale sufletului, ale iscusinței și ale înțelepciunii<sup>64</sup>, dar și simboluri arhetipale ale elevației, ale accederii spre valorile absolute ale cerului<sup>65</sup>.

În cultura tradițională românească, celor mai reprezentative păsări din ogradă – găina, cocoșul, gâsca – le sunt atribuite calități apotropaice, divinatorii, fapt desprins și din unele creații de tip folcloric, dar, mai cu seamă, din credințele populare<sup>66</sup>.

Acest personaj zoomorf este amintit în finalul colindei din Bozovici în care este enumerat, alături de altele, ca aflându-se sub ocrotirea Sfântului Ilie – protector, în special, al făpturilor mici, neajutate, nenăscute încă: „*Leroloi*, Iliē, Iliī(e), / *Leroloi*, Trasnîeșcîe, plîsniēșcîe, / *Leroloi*, Iuda prăpăgieșcî(e), / *Leroloi*, Fiuleț păzășcîe, / *Leroloi*, Șî copilu mamăi, / *Leroloi*, Șî vițălu-n vacă, / *Leroloi*, Șî purșielu-n scroafă, / *Leroloi*, Șî **puiu-n** ghioacă.”<sup>67</sup>.

\*

Concluzia care se desprinde din cele de mai sus este că majoritatea simbolurilor animaliere prezente în textele ceremoniale sunt integrate preponderent în relatarea legată de evenimentul central al sărbătorilor în discuție – Nașterea lui Iisus Hristos. De asemenea, remarcăm o întrepătrundere cu realitățile caracteristice comunității tradiționale din Valea Almăjului, ba chiar o adaptare (vezi prezența leului) a semnificațiilor desprinse din textul ceremonial.

Demn de semnalat este și faptul că unele simboluri zoomorfe sunt folosite doar ca termeni de comparație în descrierea unor trăsături ale personajelor implicate în relatare ori ale figurilor secundare care-i însoțesc pe eroii principali. În general, prezența lor în creațiile specifice acestei perioade este fidelă textului biblic (de exemplu, oile și vitele menționate în episodul nașterii lui Iisus), fiind, totodată, în concordanță cu simbolurile aferente bestiarului mitologic românesc.

### Acknowledgements

Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Cod Contract:

<sup>61</sup> Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 1, A-D, p. 365.

<sup>62</sup> Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, p. 43.

<sup>63</sup> Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 166.

<sup>64</sup> Victor Aga, *op. cit.*, p. 279.

<sup>65</sup> Ivan Evseev, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, p. 445.

<sup>66</sup> Id., *ibid.*, p. 445.

<sup>67</sup> Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 166.



POSDRU/159/1.5/S/140863, Cercetători competitivi pe plan european în domeniul științelor umaniste și socio-economice. Rețea de cercetare multiregională (CCPE).

### **BIBLIOGRAPHY:**

- Aga, Victor, *Simbolica biblică și creștină. Dicționar enciclopedic (cu istorie, tradiții, legende, folclor)*, ediția a II-a, Timișoara, Editura Învierea, 2005.
- Bîrlea, Ovidiu, *Folclorul românesc*, volumul I, București, Editura Minerva, 1981.
- Brătulescu, Monica, *Colinda românească*, București, Editura Minerva, 1981.
- Caraman, Petru, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare: studiu de folclor comparat*, București, Editura Minerva, 1983.
- Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, volumul 1, A-D; volumul 2, E-O; volumul 3, P-Z, București, Editura Artemis, 1995.
- Chiriacescu, Rodica, *Dicționar mitologic*, București, Editura Universitară, 2012.
- Chițimia, Silvia, *Eclesiologie și taină în colindele de cerb*, în Irina Ilie (red.), *Etnologica*, București, Editura Paideia, 2002, p.190-200.
- Douglas, J. D., *Dicționar biblic*. Traducere de Liviu Pup și John Tipei, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura Cartea Creștină, 1995.
- Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Timișoara, Editura Amarcord, 2001.
- Evseev, Ivan, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, Timișoara, Editura Învierea, 2007.
- Hedeșan, Otilia, *Lecții despre calendar*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005.
- Papană, Ovidiu, *Colinda în Mehala: o restituire necesară*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2004.
- Popoviciu, Vasile, *Monografia comunei Pătaș*. Ediție îngrijită de Ileana Crașovan, [f.l.], [f.e.], [f.a.].
- Ursu, Nicolae, *Cântece și jocuri populare românești din Valea Almăjului (Banat)*, București, Editura Muzicală, 1958.
- Vulcănescu, Romulus, *Măștile populare*, București, Editura Științifică, 1970.

### **Informatori:**

- Nicolae Andrei, 63 de ani, profesor, Bănia, născut la Prilipeț.
- Florina-Maria Băcilă, 36 de ani, profesoară, Timișoara, originară din Dalboșeț.
- Stana Zăvoian, 83 de ani, localnică, Putna, născută la Globu-Craiovei.
- Perioada în care au fost efectuate anchetele: 2012-2014.